

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Інформаційна безпека - це невід'ємна складова нації і тому, її розгляд є необхідним для формування загальних знань та уявлень про національну безпеку. Актуальність розгляду цієї теми зумовлена тим, що зараз інформація та інформаційні технології виступають головним стратегічним ресурсом та ядром економічної та оборонної могутності держави. Прогрес у розвитку сфери інформаційних технологій невіддільно росте, що призводить до появи внутрішніх і зовнішніх загроз, витоку інформації і несанкціонованого доступу до неї тощо. На даний час застосування інформаційної зброї та ведення інформаційних війн стали звичною справою та повсякденно використовуються країнами-агресорами.

Розгляду питань інформаційної безпеки приділяють величезну увагу як вітчизняні, так і закордонні дослідники. Серед вітчизняних вчених вагомий внесок у розгляд цього питання внесли: І. Панарін, О. Соснін, В. Грубов, І. Рамоне, Д. Лук'яненко, В. Домарьов, В. Ліпкан, В. Гасеський, В. Авраменко, В. Косевцов, І. Бінько, В. Мунтіян, Г. Почепцов, О. Литвиненко, В. Горбулін, М. Биченко та інші.

Метою дослідження є аналіз головних складових інформаційної безпеки держави, визначення інформаційної безпеки як важливого чинника державотворчого процесу сучасної України в умовах глобалізації.

Завдання дослідження: зробити огляд українських науково-дослідних джерел щодо наукової теми, уточнити зміст таких понять як: «інформаційна безпека», «державні інтереси в національній безпеці» та «національна безпека».

Об'єкт дослідження: засоби масової інформації, їх вплив на суспільство та державу в цілому, інформаційна безпека.

Предмет дослідження: соціально-філософський аналіз інформаційної безпеки України, її суть та складові в умовах глобалізації.

В умовах глобальної конкуренції держав за сфери впливу, основним напрямом світового розвитку є посилення ролі гуманітарної безпеки, оскільки вона є складовою національної та міжнародної безпеки й охоплює інтелектуальну, психічну, моральну, освітньо-виховну, фізичну, духовну та культурно-етнічну безпеки [4, с. 123–128].

Інформаційні війни стали реаліями сучасних міждержавних відносин. Для стабільного державного розвитку важливими стали не тільки економічна, військова, політична безпека, а й інформаційна. Захист інформаційного простору країни у всіх її вимірах став запорукою збереження й розвитку держави. Нині Україна перебуває в зоні ризику з точки зору інформаційної безпеки, оскільки цій сфері не приділялась належна увага, що і стало причиною посилення внутрішніх протиріч та конфліктів, які були підстроєні ззовні держави, першу чергу, за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів.

У своїй книзі «Мистецтво війни» знаменитий китайський стратег і мислитель Сунь-Цзи писав: «Щоб бути невідомим для супротивника, треба всіма можливими способами шукати й добувати інформацію про нього». Мислитель вважав, що для безпеки держави потрібно мати таку розвідувальну систему, яка б давала інформацію як про союзників, так і про ворогів. Його підхід до ведення війни вимагає повної підготовки та визначення стратегії перед початком будь-яких наступних дій. Головна мета мистецтва ведення війни полководця полягає в здобутті перемоги без застосування військової сили.

Одержати сотні перемог у бою - це не межа мистецтва. Підкорити супротивника без бою - ось це вінець мистецтва. Писав Сунь-Цзи [7].

За минулі роки відбувся досить серйозна трансформація інформаційної організації держави. Організаційно-правові засади у сфері інформаційної безпеки, що діють сьогодні в Україні, загалом створюють необхідні передумови для реалізації відповідної державної політики. Проте швидкий розвиток технологій в інформатиці поряд із прогресивними можливостями, що відкриваються, народжує й нові загрози безпеці.

Зрозуміло, що інформаційна безпека це складне, багаторівневе, системне, явище і на його розвиток мають безпосередній вплив зовнішні і внутрішні чинники, найважливішими з яких є: 1) політична обстановка у світі та безпосередньо у самій державі; 2) наявність потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз; 3) рівень технічно-інформаційно розвитку країни [3, с. 23].

Тому важливо зробити так щоб інженерно-технічні ресурси та інформаційні організації відповідали дійсним і потенційним загрозам, а також демографічному й економічному становищу країни. Проблема забезпечення інформаційної безпеки актуальні для усіх держав без винятків. Але, оскільки можливості інженерно-технічних і апаратно-програмних методів забезпечення національної безпеки в усіх країнах різні та залежать від багатьох чинників, пов'язаних із ймовірністю виникнення внутрішніх і зовнішніх загроз, фінансовими можливостями, характером відносин із суміжними державами та геополітичними центрами, то не можна говорити про повну захищеність кожної з 195 держав на планеті від інформаційного впливу іншої [3, с. 24].

О. Морозов поділяє загрози інформаційній безпеці України на наступні види: 1) загрози конституційним правам і свободам людини і громадянина у сфері духовного життя й інформаційної діяльності, індивідуальній, груповій і суспільній свідомості, духовному відродженню України; 2) загрози інформаційному забезпеченню державної політики України; 3) загрози розвитку вітчизняної індустрії інформації, включаючи індустрію засобів інформатизації, телекомунікацій і зв'язку; 4) загрози безпеці інформаційно-телекомунікаційних систем на території України, як діючих, так і тих, що створюються [3, с. 25].

Слід зазначити, що інформаційна зброя особливо ефективно діє проти тієї країни, яка знаходиться у кризовому стані, у суспільній свідомості якої панує соціально-політична невизначеність, а також слабко патріотично налаштований народ усіх соціальних класів суспільства.

Говорячи про нашу ситуацію з Російською Федерацією, варто сказати, що ще до Революції гідності близько 65% росіян вважали Українську державу своїм ворогом, в той час як лише 8% наших співвітчизників думали так про Росію. Усе це наслідки жорсткої російської пропаганди через славнозвісне російське телебачення в якому українці, в особливості мешканці західних регіонів, висвітлюються як нацисти, людожери, бандерівці.

Це закріпило в свідомості росіян стійкі неправдиві стереотипи як про жителів, так і про державу в цілому. Такі були передвоєнні реалії. Проте зараз ситуація змінюється. Люди побачили, що Росія виступає не лише в якості допомоги росіянам на Україні, але й має інші загарбницькі наміри щодо неї. В останні роки російські ЗМІ взагалі дійшли до абсурду, домальовуючи знаки СС та хрести на каски наших солдат та техніки. Управління Кремля добре розуміє, що війну можна виграти тільки за підтримки населення та знає, що Інтернет залишається головним каналом зв'язку Росії з Європою та світом, бо все інше вже під їхнім контролем. Зараз майже уся риторика російських засобів масової інформації несе антиукраїнський характер. Опираючись на мій поки незначний досвід можу сказати, що у різноманітних соціальних мережах, чатах і тому подібному ведуться суперечки між українцями і росіянами через вище згадані питання, а також політики обох країн тощо. Мене вражало те, що українці піддавались на провокації з боку росіян, і знаючи, що сказане неправда – відчайдушно намагались довести протилежне. На нашу думку будь-які розмови з проросійсько налаштованими людьми варто уникати, бо ви у будь-якому випадку нічого нікому не доведете і до того ж дарма витратите всій час.

Варто звернути увагу і на всесвітньо відомий сайт Youtube, на якому розміщені канали у усього світу. Ось, наприклад, кількість підписників каналу UATV Channel в мережі станом на квітень 2017 – 2920 людей, при середній кількості переглядів відео 150-200. Для порівняння, Russia Today має 2 млн. підписників та від 10 до 70 тисяч переглядів. Це свідчить про безумовно хорошу рекламу з боку російського керівництва своїх інформаційних ресурсів та про недостатню зацікавленість українців у подіях держави та байдужість до подій на сході країни.

Доки суспільна свідомість громадян України матиме фрагментарний характер, який проявляється в різній політичній культурі Західної, Центральної і Східної України; доки не сформується глобальне в межах держави (загальноспільнотне) громадянське суспільство і не буде подолане відчуження народних мас від влади; доки в Україні не настане кінець пануванню олігархічних груп і доки влада не стане достатньо легітимною в очах народу, Україна перебуватиме в стані модернізаційного транзиту.

Основні процеси, що супроводжують формування сучасної української нації, такі: а) відродження та розвиток української етнічної нації, що передбачає повернення до власної культури та мови зрусифікованого населення країни та творче сприйняття українцями сучасних досягнень європейської та світової цивілізації; б) формування основ української політичної нації на базі спільної громадської культури населення країни та залучення до активного політичного життя представників усіх національних груп, що проживають в

Україні; в) модернізація пострадянської української етнічної нації та всього українського народу; г) взаємодія та конвергенція української етнічної і політичної нації, та утворення в майбутньому змішаного типу нації – модерної української етнополітичної нації [6, с. 25].

Науковці ділять інформаційну зброю за об'єктами впливу на два основних класи: інформаційно-технічну зброю, що впливає на інформаційні ресурси, інформаційну інфраструктуру збройних сил і держави та інформаційно-психологічну зброю, що впливає на морально-психологічний стан людини, соціальних та інших груп населення та суспільства в цілому.

Класифікація інформаційної зброї може бути проведена за наступними напрямками: за метою застосування; за об'єктами впливу; за механізмами реалізації впливу; за характером впливу на інформацію та інформаційні процеси; за масштабом вирішуваних завдань; терміном дії тощо. Її можна охарактеризувати за цілеспрямованістю, вибірковістю, розосередженістю, масштабністю впливу, досяжністю, швидкістю доставки, впливом на людей, технічні засоби і системи тощо. Їй притаманні такі особливості: скритність, масштабність, універсальність та економічність [5, с. 3].

Як інформаційно-технічна, так й інформаційно-психологічна зброя негативно впливають на державотворчий процес у будь-якій країні, руйнуючи комунікативні системи в різних сферах життєдіяльності суспільства. Тому можна говорити, що ефективна стратегія країни щодо існуючих та майбутніх інформаційних війн є одним із найголовніших завдань у сфері національної безпеки України.

Виходячи з наведеного вище, треба відзначити, що подальша розбудова Української держави потребує створення системи інформаційної безпеки України, яка повинна мати наступальну спрямованість як з питань захисту, так і з питань просування національних інтересів.

Небезпека інформаційної війни для існування держави полягає в тому, що вона спрямована на зміну свідомості людей, а результатом цього є зміни у настроях та політичних уподобаннях громадян. Як наголошує Р. Чирва, головне завдання інформаційних воєн полягає в маніпулюванні масами, дезорієнтації та дезінформації громадян, та залякуванні противника своєю могутністю. В інформаційних війнах держави застосовують інформаційну зброю. Для захисту країни, як об'єкта нападу, потрібно забезпечити наявність спеціальних оборонних сил та засобів. Тому інформація (дані) і є тим засобом ведення інформаційних війн і призначена для зміни системних якостей об'єкта інформаційного впливу за допомогою прихованих установок на здійснення певних дій [9, с. 8-9].

Науковець П. Шпиґа та дослідник Р. Рудник визначають такі приклади інформаційної зброї: 1) пошкодження, порушення інформаційних ресурсів і знань людей про самих себе та про середовище, яке їх оточує; 2) вплив на суспільну думку та позицію політичної еліти; 3) вплив з допомогою дипломатичних засобів; 4) психологічні, пропагандистські та підривні акції у сфері культури й політики; 5) дезінформація; 6) навмисно створені чутки; 7) упровадження у ЗМІ своїх прибічників для проведення підривних акцій; 8) зараження комп'ютерних систем вірусами, навмисне введення різного роду неправдивої інформації [10, с. 332].

Навіть фахівці вважають, що деякі країни з нерозвиненим інформаційним простором (до них, на жаль, сьогодні належить й Україна) можуть бути лише споживачами інформаційних продуктів, які часто не збігаються з реальністю та протирічать інтересам держави. Наприклад, одним з найважливіших завдань інформаційної діяльності будь-якої країни є формування і підтримання її іміджу у світовому інформаційному полі. З ним Україна поки, на жаль, не справляється, про що свідчить:

По-перше, загальний обсяг інформації про Україну та її зовнішню політику незначний та неадекватний її потенціалу. Крім того, в деяких регіонах планети відомостей про нашу державу взагалі немає.

По-друге, навіть наявні дані значною мірою є застарілі і тенденційні. Зокрема, у Північній Америці та Європі значно поширене уявлення про Україну як про невелику та страшенно зруйновану Чорнобилем країну, де при владі перебуває корумпований уряд, що підтримує антисемітизм і продає зброю арабським терористичним організаціям [8, с. 129].

З того часу, як Україна здобула незалежність і почала прагнути до світового співтовариства, її зовнішня й внутрішня інформаційна діяльність активізувалась, але не достатньо аби на неї дійсно серйозно звернули увагу закордонні ЗМІ. Водночас останніми роками іноземна інформаційна активність щодо України збільшилась у десятки разів. Звісно ж що це спричинено подіями на Майдані та скандальним скиненням президента Віктора

Януковича з поста президента України. Не без уваги залишаються анексія Криму та події на Сході, де й надалі триває так звана гібридна війна з російськими загарбниками. Інформаційний потік із Заходу та Сходу в Україну не має перешкод, а зворотного, з України на Схід і Захід, фактично немає. Головними ознаками, що характеризують інформаційну ситуацію в будь-якій країні, є, по-перше, функціонування ЗМІ та пропаганди, по-друге, функціонування інформаційно-аналітичної системи, що покликана забезпечувати ефективне прийняття рішень і контроль у сфері державного управління. Усі ці складові інформаційної ситуації в Україні, на жаль, не витримують критики. А щодо інформаційно-аналітичної діяльності в Україні, то вона хоч і розвивається, але цей процес триває повільно і здебільшого екстенсивним шляхом. Отже, можна з впевненістю констатувати той факт, що стан інформаційної діяльності України – незадовільний, а вітчизняна інформаційна система функціонує на рівні країн «третього світу» [8, с. 130].

На сьогоднішній день в Україні через недосконалу інформатизацію суспільства та зволікання з вирішенням цієї проблеми призводить до страшних збитків. Це зумовлене тим, що Україна має недостатньо досвіду для створення інформаційного простору в державі та системи його захисту. Для запобігання цьому потрібне плідне міжнародне співробітництво наприклад з країнами Євросоюзу, до якого ми так хочемо приєднатися. Однак більшу частину шляху щодо створення та захисту національного інформаційного простору ми повинні пройти самі, розраховувати лише на себе і лише сподіватись на допомогу інших держав.

Отже, у ході досліджень можна дійти до таких висновків: інформаційна безпека має одне з першочергових значень для соціально-економічного розвитку держави. Вона складається з трьох структурних елементів: інформаційної безпеки у сфері прав і свобод громадянина, інформаційно-психологічної та інформаційно-технічної безпеки.

Основними інтересами України в сфері інформаційної безпеки є: боротьба з кіберзлочинністю; побудова спільного інформаційного суспільства в співробітництві з Європейським Союзом; достовірна інформація у світових ЗМІ про Україну та її дійсно велику історію; захист громадян від негативного впливу на самосвідомість з боку інших держав; духовний та інтелектуальний розвиток українського народу [2, с. 20].

Українська держава повинна впроваджувати нові засоби, закони задля зміцнення та розбудови власної системи інформаційної безпеки, задля безпеки своїх громадян від інформаційного впливу інших країн та особливо від вороже налаштованої щодо нас Росії, з якою наша Батьківщина уже протягом 3 років веде кровопролитну війну на сході країни. Заради цього потрібно прийняти такі вагомі міри: організація і проведення інформаційних операцій, розвиток та оптимізація системи освіти й виховання населення, розвиток системи сертифікації інформаційних продуктів, проведення активної інформаційної політики держави та економічна підтримка наукових досліджень у сфері інформаційних технологій.

Література

1. Гнасевич Н. В., Рудакевич О. М. Вплив політичної пропаганди в інформаційно-психологічних операціях: принципи, форми та засоби впливу / Н. В. Гнасевич; О. М. Рудакевич // *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: [Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м.Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 21-22 квітня 2017р.]*. – Тернопіль: Економічна думка, 2017 - 379 с.
2. Максименко Ю. Є. - *Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 / Максименко Ю. Є. ; Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2007. – 22 с. [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/4713>.*
3. Морозов О. Інформаційна безпека в умовах сучасного стану і перспективи розвитку державності // *Віче. – 2007. – № 12. – Спецвипуск. – с. 23 – 25.*
4. Новицький Г. В. Життєво важливі цінності Українського народу як об'єкти національної безпеки України / Г. В. Новицький // *Збірник наукових праць НА СБ України. – 2006. – № 16. – с. 65–70.*
5. Панін В. Г. Різновиди та тенденції розвитку Інформаційної зброї / Панін В. Г., Борзак О. М., Лапетін С. П. // *Інформаційна безпека, випуск 28, с. 4.*
6. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнасевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М.ТомахівВ.*

Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.

7. Сунь-цзы. «Искусство войны». Военная Литература. Военная мысль [Электронный ресурс]– Режим доступа: <http://militera.lib.ru/science/sun-tszy/01.html>.
8. Хімей В. ISSN 2078-1911. Теле- та радіожурналістика. 2014. Випуск 13, с. 129-130.
9. Чирва Р. Інформаційна війна – зброя, страшніша за ядерну / Раїса Чирва // Профспілкові вісті. – 2014. – № 13. – с. 8 - 9.
10. Шпига П. С. Основні технології та закономірності інформаційної війни / П. С. Шпига, Р. М. Рудник // Проблеми міжнародних відносин. – 2014. – Вип. 8. – с. 326–339.